

PETINPEDESETLET

PANDEMIČNA DRUŽBA

SLOVENSKO SOCIOLOŠKO SREČANJE
Ljubljana, 24.–25. september 2021

PETINPETDESETLET

PANDEMIČNA DRUŽBA

SLOVENSKO SOCIOLOŠKO SREČANJE
Ljubljana, 24.-25. september 2021

Ljubljana, 2021

MATEJA SEDMAK

Znanstveno-raziskovalno središče Koper

ZORANA MEDARIČ

Znanstveno-raziskovalno središče Koper,

Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije

LUCIJA DEŽAN

Znanstveno-raziskovalno središče Koper

PROCESI 'SIDRANJA' IN 'SIDRIŠČA' PRISELJENIH MLADOSTNIKOV V SLOVENIJI

Povzetek: V prispevku preučujemo procese vključevanja priseljenih mladostnikov v slovensko družbo ter njihovo občo blaginjo z uporabo koncepta 'sidranja' Aleksandre Grzymała-Kazłowska (2015, 2017, 2018). Koncept se nanaša na procese vzpostavljanja oporišč, ki omogočajo vzpostavljanje socialne in psihološke stabilnosti in delovanje v novem družbenem kontekstu. Sidra, ki priseljenim mladostnikom omogočajo občutek varnosti, so raznolika. Nekatera so povezana z državo prihoda, druga z matično državo, nekatera prispevajo k lažjemu vključevanju v slovensko družbo, druga k ohranjanju lastne kulture, vsa pa prispevajo k občutku varnosti in obči blaginji priseljenih mladostnikov. Predstavljeni bodo rezultati raziskave, izvedene v okviru Horizont 2020 MiCREATE projekta - Priseljeni otroci in priseljske skupnosti v spreminjajoči se Evropi. V raziskavi smo uporabili kombiniran kvalitativni metodološki pristop, ki je vključeval opazovanje z udeležbo, zbiranje življenjskih zgodb in izvedbo fokusnih skupin na izbranih srednjih šolah v Sloveniji.

Gljučne besede: mladi, priseljenci, integracija, teorija sidranja.

Uvod¹

V članku bomo obravnavali poseben vidik priseljske izkušnje mladostnikov; proces sidranja (Grzymała-Kazłowska 2015, 2017, 2018) kot načina iskanja in vzpostavljanja oporišč, ki priseljenim mladostnikom omogočajo vzpostavljanje relativne socialne in psihološke stabilnosti in delovanje v novem kulturnem in družbenem kontekstu. Avtorica teorije sidranja Aleksandra Grzymała-Kazłowska izpostavlja, da koncept socialnega sidranja presega tradicionalni pogled na dejavnike in proces integracije in presega koncept identitete ter pripadnosti. Poleg tega bistveno bolje kot slednji naslavlja fleksibilnost, fluidnost in kompleksnost družbenega življenja priseljencev. Naslavlja namreč dinamike vzpostavljanja, ohranjanja ter opuščanja sidrišč tako v državi izvora kot v državi prihoda.

Predstavitev sidrišč in procesov sidranja temelji na analizi avtobiografskih življenjskih zgodb (Bertaux 1981, Skinner 2012) mladih z neposredno priseljsko izkušnjo (1. generacija

1. Članek je objavljen s finančno podporo Evropske Unije, Horizont 2020 'Research and Innovation' programa v okviru sporazuma št. 822664 in podporo Javne Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije v okviru programske skupine 'Mejna območja: območja kulturnega in družbenega sobivanja v dobi tveganja in ranljivosti' (No P6-0279).

priseljencev) in tistih s priseljskim ozadjem (2. in 3. generacija mladostnikov²). Izkušnje najstnikov, vključenih v našo študijo, so specifične in različne od izkušenj odraslih. Poleg fizičnega in geografskega prehoda vključujejo tudi prehod v odraslost, pri čemer so mladi soočeni s številnimi izzivi, vezanimi na njihovo bodočnost (npr. izobraževanje, zaposlitev, stanovanjska osamosvojitvev ipd.). Iskanje sidrišč je tako del širših procesov, s katerimi se soočajo mladi na prehodu v odraslost.

Metodologija

Razprava o procesu sidranja temelji na podatkih, zbranih v okviru projekta MiCREATE – *Migrant Children and Communities in a Transforming Europe/Priseljeni otroci in priseljske skupnosti v spreminjajoči se Evropi* (HORIZONT 2020). Raziskavo med mladimi priseljenci smo izvedli na srednjih šolah v obdobju od januarja do oktobra 2020. V raziskavo so bile vključene 4 srednje šole iz zahodnega, vzhodnega in osrednjega dela Slovenije. S ciljem zajeti raznolikost izkušenj mladih s priseljevanjem smo v raziskavo vključili gimnazijske, poklicne in strokovne srednje šole iz urbanih okolij, kjer je prisotna velika kulturna in etnična raznolikost. Zajeti smo želeli subjektivne percepcije mladih glede lastnih življenj in njihove izkušnje s priseljevanjem, prilagajanjem in integracijo v novo okolje ter splošno blaginjo (Mayeza 2017). Raziskava je temeljila na otrokosrediščnem pristopu. Poudarek je bil na izkušnjah mladih, ki so videni kot ‚strokovnjaki in poznavalci lastnih življenj, spretni komunikatorji in ustvarjalci smislov‘ (Clark in Moss 2005; Fattore, Mason in Watson 2007; Gornik 2020) in kot najpomembnejši vir informacij (Mayeza 2017).

Ob vstopu na teren smo najprej uporabili metodo opazovanja z udeležbo (Fine in Sandstrom 1999) in kasneje zbrali avtobiografske življenjske zgodbe (Bertaux 1981; Skinner 2012). V prvi fazi smo na vsaki srednji šoli izvedli vsaj 15 dni opazovanja, kjer smo uporabili kombinacijo pasivnega in zmerne pristopa (Fine in Sandstrom 1999). Sprva smo pasivno opazoval vsakdanje šolsko življenje in razredne aktivnosti ter zbirali informacije o splošnem vzdušju v razredu, interakcijah med dijaki ter med profesorji in dijaki. Sledila je faza postopnega vključevanja, v kateri smo z dijaki vzpostavljali odnos zaupanja, potreben za izvedbo zbiranja avtobiografskih življenjskih zgodb. Zbrali smo 60 avtobiografij lokalnih in priseljenih mladih, za namen tega prispevka pa smo jih analizirali 30, ki se nanašajo na priseljene mlade.

Intervjuji so bili posneti, dobesedno prepisani in analizirani v skladu s pravili za analizo kvalitativnih podatkov (Mesec 1998; Denzin & Lincoln 2011). Intervjuvanci so bili stari med 15 in 19 let, obeh spolov, različnih socialno-ekonomskih statusov, kulturnih in etničnih porekel, z različnim šolskim uspehom in osebnimi interesi.

-
2. Četudi sta termina ‘2. in 3. generacija priseljencev’ široko uporabljena, menimo, da sta netočna in zavajajoča, saj zakrivata dejstvo, da priseljenci 2. in 3. generacije dejansko niso priseljenci, saj so rojeni v državi, v kateri živijo. Omenjena terminologija, četudi splošno sprejeta, dejansko stigmatizira priseljski status, zato jo bomo uporabljali v narekovajih. Ta termin je bil prvič uporabljena v 70. letih prejšnjega stoletja in nakazuje kolonialni in asimilacijski model pristopa k migrantom (Chimienti in dr. 2019).

Sidrišča priseljenih otrok in mladostnikov

Zbrane pripovedi izpostavljajo raznolika sidrišča mladih. Nekatera so povezana s procesom lažjega vključevanja v slovensko družbo, druga prispevajo k ohranjanju matične kulture, vsa sidra pa omogočajo vzpostavljanje občutka ukoreninjenosti, varnosti in zaščite.

Zbrani podatki kažejo, da ima šola osrednjo vlogo v procesu sidranja v slovensko družbo. Šola predstavlja pomemben del življenja mladih, zato ni presenetljivo, da intervjuvanci v pripovedih najpogosteje omenjajo prav sošolce, učitelje, šolske in obšolske dejavnosti. Prav učitelji so, še posebej ob prihodu in fazi prehoda v novo okolje, ključno sidro. To obdobje večina najstnikov opredeljuje kot naporno in težko: *“Ja jaz sem imela tko svojo učiteljico, svojo profesorico, ki mi je pomagala za vse. Pa tudi učasih je prišla v razred z mano pa kaj je tista učiteljica razložila, mi je ona prevajala vse.”* (dekle, 16 let, iz Kosova, 4 leta v Sloveniji)

Kot drugo najpomembnejše sidro so izpostavljeni novi prijatelji. Priseljeni mladostniki z njimi preživijo veliko časa in jim lahko zaupajo. Prijatelji nudijo čustveno oporo ter praktično podporo pri učenju jezikov in prilagajanju novemu okolju ter premagovanju začetnih težav. *“Spoznal sem enega prijatelja, ki mi je zelo pomagal v zvezi z jezikom, ker nisem še poznal slovenščine. In on, ker je bil tako, malo bolj povezan z vsemi, me je povezal v družbo in se mi je bilo veliko lažje prilagoditi družbi in načinu življenja tukaj.”* (fant, 18 let, iz Srbije, 10 let v Sloveniji).

Jezik je pomembno sidro z različnih vidikov. Znanje slovenskega jezika ima pomembno sidrno vlogo, saj omogoča izražanje, sledenje pouku, navezovanje stikov in interakcijo z drugimi učenci, daje pa tudi možnost postaviti se zase. *“Na začetku je bilo malo težje, ker nisem znala jezika in nisem imela prijateljic, s katerimi govorim, da se lahko navadim na jezik. In zdaj je drugače, ker lahko razumem in se pogovarjam z vsemi./.../ Zdaj se lahko pogovorim s sošolci, lahko jim vrnem nazaj, ko se smeji nekemu ali ko ne vejo – mislim, mi, ko ne vemo jezika, se smeji, na primer pri predstavitvi in tisto ...”* (dekle, 17 let, iz Makedonije, 1,5 let v Sloveniji).

Kot izjemno pomemben dejavnik je bil izpostavljen dodaten pouk slovenskega jezika, ne zgolj v procesu osvajanja jezika, temveč kot prostor, ki je priseljencem omogočil, da so se srečevali z drugimi mladimi priseljenci s podobno izkušnjo. Najstniki so kot pomembne izpostavili tudi dejavnosti, organizirane posebej za priseljence: *“V šoli so bili razni krožki, ki so nam pomagali – večinoma tujcem, bili so otroci iz vseh držav. To je zelo lepo od njih, ker nam omogoča, da se več naučimo in da nas ... ne kar namečejo na mesto in potem se ti znajdi. So nam pomagali in meni je to pomembno, zdaj ne vem za druge”* (dekle, 16 let, iz BiH, 4 leta v Sloveniji).

Tudi možnost govoriti lasten materni jezik omogoča sidranje, vzpostavljanje stikov z drugimi v šoli in občutek sprejetosti ter pripadnosti. Pripoved najstnika iz Bosne kaže, da pogosto prav materni jezik omogoča prve stike v novem okolju. *“Ja, mogoče, ne vem koliko nas je, mogoče da sedem, osem nas je mogoče. In večina mislim, da večina jih je rojena v Sloveniji, ampak pač niso priseljenci, ampak vseeno pač govorijo moj jezik./.../ Ja, itak pač z njimi se še najhitreje vklopim prvo, in potem komaj z ostalimi.”* (fant, 16 let, iz BiH, 11 let v Sloveniji).

Za eno ključnih sidrišč, ki je v občini integracijski literaturi pogosto prezrto, se je v naši raziskavi izkazal prosti čas (Grzymła-Kazłowska 2018). Prav za najstnike so se izvenšolske dejavnosti izkazale kot ključne, saj ponujajo priložnosti za spoznavanje in povezovanje z novimi prijatelji ter učenje jezika. *“Ja, jaz ko sem prišla v Slovenijo, sem šla na P. in sem se vpisala na aerobiko. Tako da jaz sem trenirala aerobiko dokler nisem šla, se mi zdi, iz šole. In sem bila pač*

tam – itak smo samo punce in spoznaš tudi iz drugih razredov, višjih in sem bila pač z njimi in res so me zelo dobro sprejeli in profesorice so bile res v redu. Tako da to je bila v bistvu tudi neka podlaga, da se boljše vklopim.” (dekle, 18 let, iz BiH, 10 let v Sloveniji).

Pomembno sidro predstavlja tudi religija, saj prispeva k občutku varnosti, stabilnosti in pripadnosti: *“Varnost, ja. Se počutim bolj varnega, bolj sigurnega vase. Sreča.”* (fant, 16 let, mati iz Bosne in oče iz Albanije, rojen v Sloveniji).

Družina predstavlja eno najpomembnejših sidrišč povezanih z lažjim vključevanja v slovensko družbo, saj ponuja čustveno podporo v obdobju po selitvi. Pomen družine najstniki opisujejo z besedami kot so: ‚družina mi pomeni vse‘, ‚družina je najpomembnejša‘, ‚družina mi pomeni življenje‘. *“Tudi moja družina, starši so se vedno z mano pogovarjali in vse. / ... Meni je to pomenilo, da so se vsak dan pogovarjali z mano, da bo vse v redu, da se bom počasi navadila, da sta ona tu zame in take stvari.”* (dekle, 16 let, iz BiH, 4 leta v Sloveniji). Mnogi mladi so izpostavili, da so starši edini, ki jim lahko resnično zaupajo: *“Danes so redki ljudje, ki jim vse zaupam. Nikomur ne moreš več zaupat, razen staršem ...”* (dekle, 16 let, iz BiH, 7 let v Sloveniji)

Družina pri priseljenih najstnikih pogosto ni omejena le na nuklearno družino. Ključna v procesu integracije je tudi razširjena družina. Kot izpostavljeno s strani najstnice iz BiH: *“Mi imamo tu dosti družine, na Obali, tako da nam je bilo malo lažje. Sem je prišel mamin brat in še ena sestrična od mame in tudi z očetove strani je dosti in potem mi je bilo lažje, nisem se počutila sama tu.”* (dekle, 15 let, iz BiH, 2 leti v Sloveniji).

Pomembna sidra mnogim so tudi člani razširjene družine in prijatelji, ki živijo v matični državi. Mladi so poročali o rednih stikih z njimi. Tako na primer 18-letni fant iz Srbije, ki že 10 let živi v Sloveniji, preko družabnih omrežij redno komunicira s prijatelji in družino v Srbiji: *“Se slišimo tako, dvakrat tedensko z bratrance pa s prijatelji tam. Imamo eno skupino, vsi skupaj.”*

Nekateri poročajo, da stiki s prijatelji iz domačih krajev sčasoma postanejo vse manj pogosti. Stik s prijatelji iz izvorne domovine je za tiste, ki so se nedavno preselili v Slovenijo ključno sidro varnosti. Kot pojasnjuje eno izmed deklet: *“Ja, tam imam prijatelje, ki jih poznam že, ko sem imela šest let, tu pa imam prijateljice, ki jih poznam samo dve, tri leta.”* (dekle, 16 let, iz Makedonije, tri leta v Sloveniji)

Naša raziskava izpostavlja, da je za priseljene najstnike pomembno sidro tudi orientiranost v bodočnost, ideja o boljši prihodnosti. Ta cilj, skupaj z občutkom odgovornosti do staršev (pogosto je namreč izpostavljeno, da so starši v Slovenijo prišli, ker želijo otrokom omogočiti boljšo prihodnost), mladim pomaga, da se lažje spopadajo s težavami: *“Ne, sem si dala cilj: »Okej, tvoja starša sta prišla sem, veš, kako je bilo dol, da ni bilo zdaj tako lahko,« in sem si dala cilj: »boš končala šolo, in če lahko, tudi fakulteto, nekaj več ...”* (dekle, 15 let, iz BiH, 2 leti v Sloveniji)

Zaključek

Pripovedi mladih migrantov 1., 2. in 3. generacije so izpostavile naslednja sidra, ki prispevajo k občutku varnosti in pripadnosti in so pomembna v procesu vključevanja v novo družbeno okolje: šola, učitelji, sošolci, (ob)šolske dejavnosti, prostočasne aktivnosti, religija, družina in prijatelji. Omenjena sidra ključno prispevajo k lažjemu vključevanju v novo okolje, obenem pa omogočajo ohranjanje matične kulture. Sidrišča se skozi čas tudi spreminjajo; ob prihodu so močnejša tista, ki se navezujejo na matično domovino in (razširjeno) družino, sčasoma pa njihova moč oslabi, pri čemer se okrepijo sidrišča vzpostavljena v Sloveniji.

Reference

- Bertaux, Daniel (ur.) (1981): *Biography and Society: The Life History Approach in the Social Science*. Beverly Hills, London: Sage.
- Chimienti, Milena, in dr. (2019): Second generation from refugee backgrounds in Europe. *Comparative Migration Studies*, 7 (40): 2–15.
- Clark, Alison, in Moss, Peter. (2005): *Spaces to Play: More Listening to Young Children using the Mosaic Approach*. London: National Children's Bureau.
- Denzin, Norman, K., in Lincoln, Yvonna S. (2011): *The Sage Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publication.
- Fattore, Toby, idr. (2009): When children are asked about their well-being: Towards a framework for guiding policy. *Child Indicators Research* XX (1): 57–77.
- Fine, Gary Alan, in Sandstrom, Kent L. (1999): *Knowing Children: Participant Observation with Minors*. Newbury Park, California: SAGE.
- Grzymała-Kazłowska, Aleksandra (2015): Social Anchoring: Immigrant Identity, Adaptation and Integration Reconnected?. *Sociology* L (6), 1123–1139.
- Grzymała-Kazłowska, Aleksandra (2017): From Connecting to Social Anchoring: Adaptation and "Settlement" of Polish Migrants in the UK'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* XXXIV(2): 252–269.
- Grzymała-Kazłowska, Aleksandra (2018): Capturing the flexibility of adaptation and settlement: anchoring in a mobile society. *Mobilities* XIII (5): 632–646.
- Gornik, Barbara (2020): 'The principles of child-centred migrant integration policy: conclusions from the literature'. *Annales:Series historia et sociologia*, XXX (4): 531–542.
- Mayeza, Emmanuel (2017): Doing child-centered ethnography: Unravelling the complexities of reducing the perceptions of adult male power during fieldwork. *International Journal of Qualitative Methods*, XVI: 1–10.
- Mesec, Blaž (1998): *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Skinner, Jonathan (ur.). (2012): *The Interview. An Ethnographic Approach*. London: Bloomsbury Academic.